

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

معاونت بررسی‌های اقتصادی

افزایش سرمایه‌گذاری در ظرفیت‌های مولد برای تجارت

«گزارش UNCTAD»

را حله قریشی

دی ماه ۱۳۹۴

افزایش سرمایه‌گذاری در ظرفیت‌های مولد برای تجارت

گزارش دبیر کل در چهاردهمین کنفرانس سازمان ملل در خصوص تجارت و توسعه، اهمیت ساخت ظرفیت مولد و ایجاد تحول اقتصادی را برجسته می‌کند. این گزارش به نقش سرمایه‌گذاری، تجارت، تکنولوژی، کارآفرینی و ارتباط بین آن‌ها را به عنوان مهمترین ابزار جهت دستیابی به ظرفیت‌های مولد و تحول اقتصادی تاکید می‌کند. سیاست مذکور به طور خلاصه و خاص بر نیاز افزایش سرمایه‌گذاری در ظرفیت‌های مولد برای تجارت تاکید دارد. گزارش به صورت یکجا تعدادی از پیام‌ها و توصیه‌های کلیدی آنکتاب را در گزارش‌های سرمایه‌گذاری جهانی، چارچوب سیاست‌گذاری سرمایه‌گذاری برای توسعه پایدار، توسعه و رشد اقتصادی در آفریقا، سرعت بخشی به سرمایه‌گذاری برای رشد انتقالی در آفریقا، در برمی‌گیرد.

کشورهای در حال توسعه از جمله بیشتر کشورهای کمتر توسعه یافته در آفریقا تقریباً دو برابر نرخ متوسط جهانی در طول دهه گذشته رشد کرده‌اند. با این وجود، تحول ساختاری و توسعه ظرفیت‌های مولد برای تجارت (که امری ضروری برای کشورهای کم درآمد می‌باشد تا از یکپارچگی بزرگ اقتصاد جهانی نفع ببرند) در بیشتر کشورها هنوز ریشه نگرفته است. دستیابی به این هدف نیازمند گسترش منابع رشد است که در بین عوامل دیگر نشانگر لزوم افزایش سطح سرمایه‌گذاری چه داخلی و چه خارجی و بهبود مشارکت آن در ظرفیت‌های مولد برای تجارت می‌باشد. لازم است تا تلاش‌ها در جهت توسعه سرمایه‌گذاری، تسهیل سرمایه‌گذاری و تسهیل تجارت تسریع گردد. در این راستا، جامعه بین‌المللی می‌تواند تلاش دولت‌های ملی در کشورهای در حال توسعه را تکمیل نماید.

سرمایه‌گذاری در ظرفیت‌های مولد:

یک چرخه با فضیلت^۱

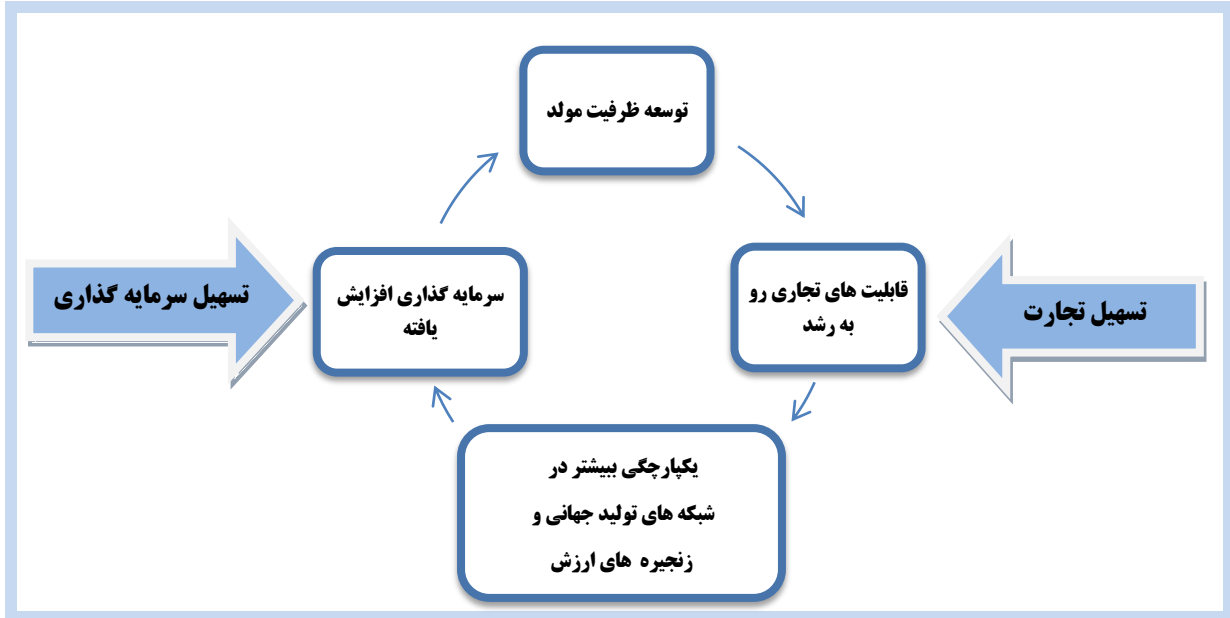
بین تجارت و سیاست سرمایه‌گذاری یک چرخه با فضیلت وجود دارد؛ تکمیل و توسعه و روابط متقابل تجارت و سرمایه‌گذاری، نیازمند هماهنگی بیشتر در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. همان‌طور که تسهیل تجارت اثرات مثبت بر روی سرمایه‌گذاری صادرات محور خواهد داشت؛ سرمایه‌گذاری نیز از منافع تسهیل واردات (و واردات ارزان) برخوردار خواهد شد.

به همان میزان، اقدامات تسهیل سرمایه‌گذاری از قبیل ایجاد محیط کسب و کار مساعد از طریق ساده سازی و تسهیل فرایند ثبت و صدور مجوز، تاثیر مثبت بر صادراتی که منشاء آن جذب سرمایه‌گذاری صادرات محور بوده و سرمایه‌گذاری مذکور موجب ایجاد دارایی‌های مولد با اهمیت، زیرساخت‌ها و قابلیت‌های مورد نیاز برای صادرات می‌شود؛ خواهد داشت.

^۱ virtuous circle

شکل (۱) چرخه مذکور را نشان می دهد و اینکه چطور مداخلات سیاسی هدفمند در هر دو سمت ، تجارت و سرمایه گذاری می تواند به افزایش ظرفیت های مولد صادرات و تحول ساختاری نهایی اقتصاد های فقیر دنیا کمک کند.

شکل (۱) - تسهیل سرمایه گذاری و تجارت: دو روی یک سکه

منبع : آنکتاد

آنکتاد همواره به اهمیت توسعه ظرفیت مولد به عنوان یک پیش نیاز برای توسعه قابلیت های تجاری تاکید کرده است. هماهنگی بین سیاست های تجاری و سرمایه گذاری ماهیت سه جانبه قابلیت های مولد تجارت (سه رکن ظرفیت های مولد برای تجارت) را نشان می دهد(نگاه کنید به شکل ۲).

شکل (۲) - سه رکن ظرفیت مولد برای تجارت

منبع : آنکتاد

همانطور که در «گزارش توسعه اقتصادی در آفریقا ۲۰۱۴»، تشریح شد، سیاست های سرمایه‌گذاری هدفمند در بخش‌های با ارتباطات ویژه می‌تواند ظرفیت های مولد در راستای سه رکن ظرفیت های مولد را افزایش دهد. چنین سیاست‌هایی هم سطح و هم نرخ سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی را بهبود می‌دهد. سرمایه‌گذاری خارجی خصوصاً زمانی که سرمایه‌گذاری داخلی را گسترش داده و تکمیل می‌کند و نیز درجایی که از طریق ارتباطات بین‌المللی موجب توسعه توانایی‌های داخلی شده و دسترسی به دانش خارجی و تکنولوژی و بازار های خارجی را تسهیل می‌کند از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در بخش های بعدی به سه رکن مذکور پرداخته می‌شود.

نیاز برای افزایش سرمایه‌گذاری در حوزه زیر ساخت‌های مورد نیاز برای تجارت

آنکتاد (به عنوان بخشی از برنامه اقدام در زمینه سرمایه‌گذاری در راستای اهداف توسعه پایدار) با توجه به زیرساخت حیاتی لازم برای تجارت و توسعه، سرمایه‌گذاری جاری در بخش های منتخب در کشورهای در حال توسعه، نیازهای آتی سرمایه‌گذاری آن‌ها، شکاف بین سرمایه‌گذاری فعلی و نیاز سال ۲۰۳۰ میلادی را به میزان ۱/۲ میلیارد دلار برآورد کرده است (جدول (۱)).

جدول (۱) - سرمایه‌گذاری جاری، نیاز های سرمایه‌گذاری، شکاف سرمایه‌گذاری و سهم مشارکت بخش خصوصی در بخش های زیر ساخت منتخب، در کشورهای در حال توسعه، ۲۰۱۵-۲۰۳۰ (میلیارد دلار)

بخش	برآورد سرمایه‌گذاری فعلی	کل سرمایه‌گذاری مورد نیاز	شکاف سرمایه‌گذاری	متوسط سهم مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری جاری (درصد)
نیرو	۲۶۰	۷۹۰	۵۳۰	۴۰-۵۰
حمل و نقل	۳۰۰	۵۶۰	۲۶۰	۳۰-۴۰
ارتباطات	۱۶۰	۳۱۵	۱۵۵	۴۰-۸۰
آب و فاضلاب	۱۵۰	۴۱۰	۲۶۰	۰-۲۰
کل	۸۷۰	۲،۰۷۵	۱،۲۰۵	۲۵-۵۰

منبع: گزارش سرمایه‌گذاری جهانی آنکتاد ۲۰۱۴

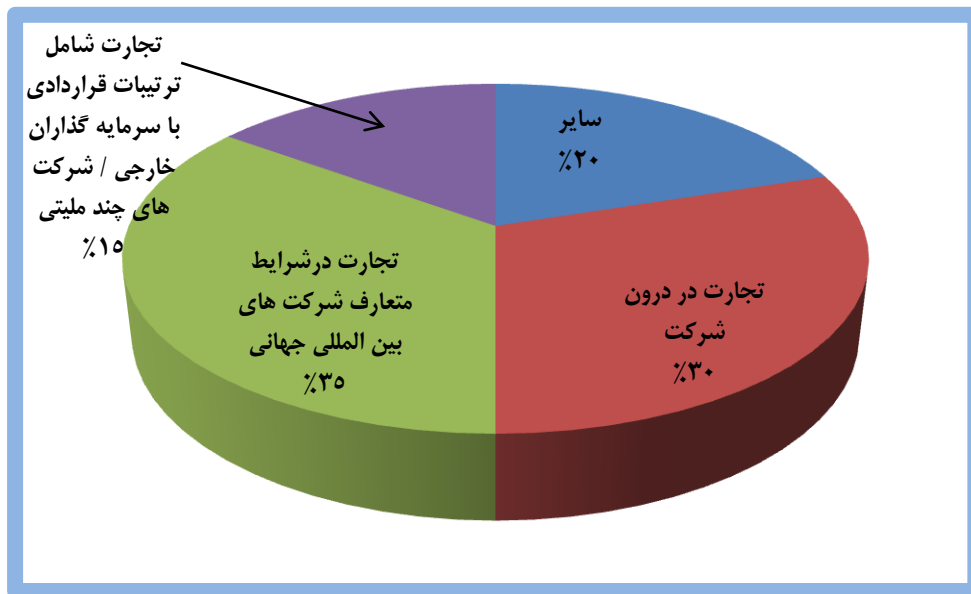
کاهش شکاف در برخی از بخش های زیرساختی منتخب نیاز است تا منابع مالی عمومی افزایش یابد که می‌تواند در قالب کمک (و کمک برای تجارت) و یا سرمایه‌گذاری عمومی توسط کشورهای در حال توسعه انجام شود. همچنین نیاز هست تا بخش های خصوصی هم داخلی و هم خارجی نیز نقشی را در تامین مالی ایفا کنند.

آنکتاد برآورد کرده است که سهم مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری فعلی در زمینه زیرساخت‌ها در کشورهای در حال توسعه به طور متوسط بین ۲۵ تا ۵۰ درصد است. اتخاذ اقدامات سیاسی سرمایه‌گذاری که بیشتر در گزارش سرمایه‌گذاری جهانی ۲۰۱۴ آنکتاد مورد بررسی قرار گرفت است؛ می‌تواند این نرخ را به متوسط نرخ کشورهای توسعه یافته که بین ۵۵ تا ۹۰ درصد است نزدیک کند. انجام این سرمایه‌گذاری و اعمال سیاست‌های مورد نیاز برای توسعه، تسهیل و رگولاتوری سرمایه‌گذاری در سطوح ملی، منطقه ای و بین‌المللی می‌تواند تغییرات بزرگی در ظرفیت‌های تجاری کشورهای فقیر دنیا ایجاد کند.

پیوستن به شبکه های تولید بین المللی می تواند صادرات و ظرفیت های صادراتی را در کشورهای در حال توسعه افزایش دهد

در رابطه با رکن دوم ظرفیت های مولد برای تجارت ، کشورهای در حال توسعه برای ساخت ظرفیت های مولد نیاز دارند از ارتباطشان بین تجارت و اقتصاد داخلی حداکثر استفاده را ببرند (به علاوه تقویت ارتباطات درونی اقتصادهای داخلی). در همین ارتباط عنصر کلیدی یک استراتژی سیاسی منسجم ، سیاست تجاری است که رقابت بین المللی و دسترسی به بازار را افزایش می دهد. فرصت های ایجاد شده می-توانند از طریق یکپارچگی در شبکه های تولید جهانی بنگاه های چند ملیتی (طبق برآورد آنکتاد سهم این بنگاه ها در تجارت جهانی ۸۰ درصد است) بیشتر افزایش یابند (شکل ۳).

شکل ۳- تفکیک تجارت جهانی مرتبط با شبکه های تولید بنگاه های چند ملیتی (درصد)

منبع : گزارش سرمایه گذاری جهانی ۲۰۱۳ آنکتاد

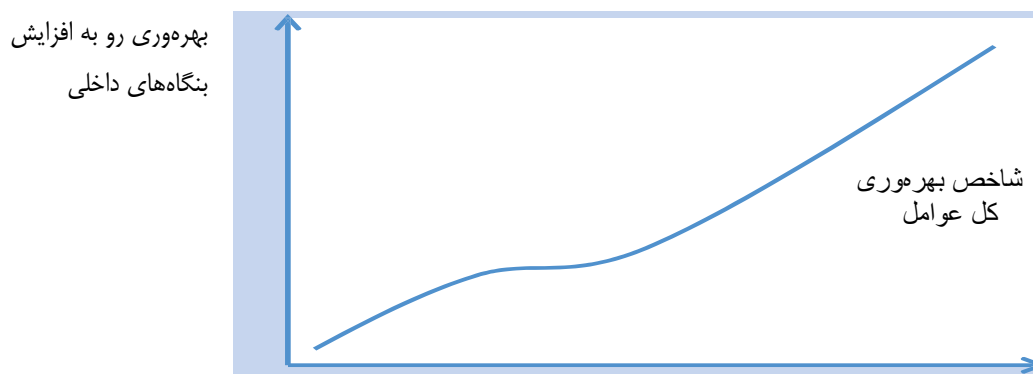
بیشتر کشورهای در حال توسعه ، از جمله برخی از فقیرترین کشورها ، به طور فزاینده ای در شبکه های تولید جهانی شرکت های چند ملیتی و زنجیره های ارزش جهانی مشارکت دارند. اتصالات زنجیره ارزش جهانی مربوط به کشورهای در حال توسعه می تواند نقش کلیدی مهمی در رشد اقتصادی ایفا کند. ارزش افزوده داخلی ناشی از تجارت زنجیره ارزش جهانی (در قالب مشارکت تجارت در تولید ناخالص داخلی) می تواند نسبت به اندازه اقتصاد های داخلی قابل توجه باشد. در اقتصاد های در حال توسعه ارزش افزوده تجاری به طور متوسط دارای سهم مشارکت ۲۸ درصد در GDP این کشورها می باشد که در مقایسه با سهم ۱۸ درصد کشورهای توسعه یافته قابل توجه است (گزارش سرمایه گذاری جهانی ۲۰۱۳). اگر چه بیشتر کشورهای در حال توسعه در سطوح پایین زنجیره های ارزش جهانی تولید و تجارت می کنند که به مراتب عواید پایین تری در ارزش افزوده کسب می نمایند. یک چالش مهم برای این کشورها، ساخت ظرفیت های مورد نیاز در جهت ارتقاء سطح در زنجیره ارزش و عهده دار شدن وظایف پیچیده و تخصصی تر است تا بدین وسیله منافع حاصل از مشارکت آن ها در زنجیره های ارزش جهانی افزایش یابد. در اینجا سیاست سرمایه گذاری نقش کلیدی را داراست.

یکپارچگی بیشتر در فرایند تولید جهانی می تواند به تقویت توانمندی های صادراتی کمک نماید

رکن سوم ظرفیت های مولد برای تجارت به توانایی های داخلی کشورها مانند مهارت های محلی و تکنولوژی مربوط می-شود. بررسی آنکتاد نشان می دهد که یک رابطه مثبت قوی بین ادغام بنگاه های داخلی در شبکه-های تولید بین المللی شرکت های چند ملیتی و بهره‌وری بالای این بنگاه‌ها وجود دارد.

مسیر شکل (۴) از چپ به راست ، شامل بنگاه های غیر صادراتی ، بنگاه‌های که متکی به توان خود و در شرایط متعارف صادرات می‌کنند و بنگاه‌هایی که به عنوان بخشی از شبکه شرکت های چند ملیتی صادرات و واردات می کنند؛ می باشد. به عبارتی دیگر همبستگی بیشتر نشان می‌دهد که با افزایش سهم مشارکت بنگاه‌های تجاری در شبکه تولید بین المللی، بهره‌وری بنگاه‌ها را افزایش می دهد ضمن اینکه بنگاه های با بهره وری بالا نه تنها منافی را برای رشد اقتصادی به دنبال دارند بلکه زمینه اتصال و پیوستگی بیشتر به بازارهای صادراتی رقابت پذیرتر را نیز فراهم می‌نمایند.

شکل ۴- رابطه بین بهره‌وری داخلی و یکپارچگی با شبکه های تولید بین المللی

افزایش پیوستن به شبکه های تولید بین‌المللی

منبع: گزارش سرمایه گذاری جهانی ۲۰۱۳

زنجیره های ارزش جهانی از طریق چند مکانیزم ، از جمله اشاعه فناوری ، مهارت ها و توسعه دانش می تواند به توسعه ظرفیت مولد کمک کند. همچنین می تواند فرصتی را برای توسعه بلندمدت صنعتی ، به ویژه در هماهنگی با دیگر سیاست-ها از قبیل سیاست های علم، فناوری و نوآوری ، سیاست هایی که از یادگیری تکنولوژیکی پشتیبانی می‌کنند و رقابت-پذیری را افزایش می دهند، فراهم آورد. سیاست تجارت و سرمایه‌گذاری می تواند تعدادی از مسیرهای توسعه زنجیره ارزش جهانی را به منظور تحقق بخشیدن به پتانسیل موجود، هدف گذاری نماید. این روش ها شامل؛ مشارکت در زنجیره ارزش جهانی، به عنوان مثال از طریق الزام محتوی ساخت داخل با هدف تقویت ارتباط با بنگاه های محلی؛ ارتقا موقعیت در زنجیره های ارزش جهانی با هدف کسب و تسخیر سهم بالاتری از زنجیره ارزش و رقابت از طریق زنجیره های ارزش جهانی، می باشد. جزییات بیشتر در مورد مسیرهای توسعه فوق در گزارش سرمایه گذاری جهانی ۲۰۱۳ و در گزارش دبیر کل در اجلاس چهاردهم آنکتاد قابل دسترس هست.

سیاست های هماهنگ شده به پاسخ چند جانبه نیاز دارد

اقدامات سیاستی، همانطور که در شکل (۱) نشان داده شد؛ می تواند هر دو سمت چرخه تجارت و سرمایه گذاری را مورد هدف قرار دهد. اما لازم است به این موضوع توجه شود که سیاست ها در یک طرف بر سیاست های طرف دیگر اثر گذار هستند (چه مثبت چه منفی)، جدول (۲) را مشاهده کنید.

جدول ۲- اقدامات منتخب جهت ارتقای تجارت و سرمایه گذاری و اثرات بالقوه آن ها

اثرات سیاست های تجاری بر روی سرمایه گذاری	
<ul style="list-style-type: none"> ← اثر مثبت بر سرمایه گذاری صادرات محور از طریق کاهش هزینه های متعدد مبادلات برون مرزی عبور از گذرگاه های مرزی برای هر دو طرف صادرات و واردات از طریق تسریع صادرات (بویژه در موارد با حساسیت زمانی بالا در زنجیره های ارزش جهانی) ← اثر مثبت بر سرمایه گذاری جویای بازار که از تسهیل واردات و ارزانی منتفع می شود. 	<ul style="list-style-type: none"> • تسهیل تجارت (برای صادرات و واردات) • توسعه صادرات (از جمله تامین مالی صادرات، اعتبار، ضمانت ها، نمایشگاه های تجاری)
<ul style="list-style-type: none"> ← اثر مثبت بر سرمایه گذاری که از تجارت ارزان تر و سریع تر بین کشورهای عضو منتفع می شود، تقویت زنجیره ارزش منطقه ای ← اثر مثبت در سرمایه گذاری های جویای بازار از طریق کسب صرفه های اقتصادی حاصل از ارائه خدمات به بازار بزرگتر ← اثر تثبیت بر سرمایه گذاری، در درجه اول از طریق ادغام و مالکیت به عنوان نتیجه ای از تجدید، ترکیب و ساختار زنجیره ارزش جهانی از حیث کشورهای عضو 	<ul style="list-style-type: none"> • موافقتنامه تجارت آزاد یا ترجیحی از جمله قوانین مبدأ و موافقت نامه های بخشی ویژه
<ul style="list-style-type: none"> ← اثر مثبت بر سرمایه گذاری خارجی در کشورهای مشمول برخورداری از ترجیحات مذکور با هدف صادرات به کشورهای اعطا کننده امتیازات ترجیحی. 	<ul style="list-style-type: none"> • ترجیحات دسترسی به بازار (سیستم عمومی ترجیحات (GSP)، قانون فرصت و رشد آفریقا، اقدام EBA اروپا^{۱۰})
اثرات اقدامات سیاستی سرمایه گذاری بر روی تجارت	
<ul style="list-style-type: none"> ← اثر مثبت بر صادرات احتمالاً در شرایط با محتوی وارداتی بالاتر و در معرض ریسک اثرات تخریبی ← اثر منفی بر رقابت پذیری صادرات خواهد داشت در صورتی که حذف یکباره مشوق ها، منجر به افزایش هزینه های تولید شود 	<ul style="list-style-type: none"> • توسعه جذب سرمایه گذاری (به ویژه برای سرمایه گذاری مستقیم خارجی صادرات محور، شامل مشوق مالی و سایر مشوق ها مانند اعطای یارانه در حوزه زیرساخت ها، ترجیحات دسترسی به بازار و امتیازات قانونی در مناطق ویژه اقتصادی)
<ul style="list-style-type: none"> ← اثر مثبت بر صادرات، احتمالاً در شرایط با محتوی وارداتی بیشتر، در جایی که تسهیل، به جذب سرمایه گذاری صادرات محور یا سرمایه گذاری جویای کارایی کمک می کند 	<ul style="list-style-type: none"> • تسهیل سرمایه گذاری (کاهش فرایند ثبت و صدور مجوز، دسترسی به زمین)

منبع: آنکتاد

* Every but Arms (EBA) اقدامی است که توسط اتحادیه اروپا انجام می شود و بر اساس آن کلیه واردات به کشورهای EU از مبادی کشورهای کمتر توسعه یافته مشمول نرخ تعرفه و عوارض صفر هستند. EBA جزئی از سیستم ترجیحات عمومی (GSP) اروپا قلمداد می شود.

بنابراین حائز اهمیت است که اطمینان حاصل شود که سیاست گذاری در هماهنگی با تمام سطوح و هر دو سمت تجارت و سرمایه گذاری صورت گرفته است. بر اساس نظر سازمان آنکتاد رویکرد مستقل و پراکنده موفق نخواهد شد رشد و تحولی را که در چشم انداز ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار پیش بینی شده است را به ارمغان آورد. برای افزایش سرمایه گذاری برای تجارت در سطح بین المللی تلاش های بیشتری مورد نیاز هست و اینکه اطمینان حاصل شود که تلاش های مذکور به توسعه ظرفیت مولد و در نهایت به یکپارچگی سودمند کشورهای در حال توسعه در اقتصاد جهانی کمک می کند .

در این راستا آنکتاد به بررسی دو مسئله پرداخته است : در ابتدا گزارش چارچوب سیاست سرمایه گذاری برای توسعه پایدار را منتشر کرده است که به عنوان یک مرجع راهنما برای سیاست گذاران در فرمولاسیون سیاست های سرمایه گذاری ملی و در مذاکرات موافقت نامه های سرمایه گذاری قابل بهره برداری است .

ثانیا ، پیشنهاد داده است که در صورت نبود رویکرد سیستم چندجانبه ، بهترین روش برای اینکه رژیم موافق نامه سرمایه گذاری بین المللی در راستای توسعه پایدار باشد لازم است اصلاح مشترک رژیم با ساختار پشتیبانی جهانی باشد . مجمع سرمایه گذاری جهانی پلتفرمی برای بحث و بررسی در مورد سیاست سرمایه گذاری برای توسعه را فراهم کرده است که می تواند پایه و اساسی را برای تلاش های بیشتر جامعه بین المللی فراهم کند که چالش های تجارت و سرمایه گذاری را که اقتصادهای فقیر دنیا به ویژه کشورهای کمتر توسعه یافته با آن مواجه اند را مورد توجه قرار دهد.